

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ, ЯКА ДБАЄ ПРО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНОГО І СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Інтеграція України в європейське співтовариство та реформування різних сфер людської діяльності вимагає більш відповідального ставлення до збереження здоров'я і життя.

Розвиток особистості, яка спрямована на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту, безпосередньо залежить від рівня усвідомлення нею власної відповідальності за своє здоров'я, налаштованості на його зміцнення та збереження.

мобільність майбутніх фахівців. Освічені діти – це майбутнє будь-якої країни в усіх сферах суспільного життя, найважливіший фактор її соціально-економічного та духовного піднесення, забезпечення конкурентоспроможності на світовій арені. Виховання інтелектуальної еліти нації вважається одним із найважливіших напрямів державної політики України в галузі освіти.

Законодавчим шляхом можуть прийматись урядові та добровільні програми і заходи з охорони здоров'я,

На сьогодні загальновизнаним є факт, що здоров'я та благополуччя населення є ключовими факторами економічного та соціального розвитку будь-якої країни.

Проблема збереження й зміцнення здоров'я населення за всіх часів була однією із стрижневих у суспільстві. Здоров'я нації – це показник цивілізованості держави, що відображає рівень її соціально-економічного розвитку, головний критерій доцільності та ефективності всіх сфер діяльності людини. Конституцією України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищими соціальними цінностями держави, а формування здорового способу життя, виховання здорових, всебічно розвинених, патріотично налаштованих молодих громадян є державним пріоритетом.

Здоров'я – безцінний капітал не тільки окремої людини, але й народу, нації, держави. Цінність життя і здоров'я займала чи не останню позицію в ієрархії цінностей, яких дотримувались люди у всі історичні часи, переважно вона домінувала у суспільстві як ідеальна цінність.

Реформування освіти ставить перед сучасним вчителем нові завдання, одне з яких – формування життєвої компетентності учнів.

Сучасна освіта все більш орієнтується на «вільний розвиток людини», на творчу ініціативу, самостійність учнів, конкурентоспроможність,

вестись пропаганда здорового способу життя та формуватись сприятлива для його запровадження громадська думка. Роль громадської думки у досягненні цілей громадського здоров'я вказує на важливість інформаційно-освітніх програм для різних груп населення та необхідність участі населення у законодавчому процесі з питань збереження здоров'я [8].

Останнім часом дослідження стверджують, що сучасні соціальні негаразди, економічна криза негативно позначилися на здоров'ї української нації взагалі, а найбільше занепокоєння викликає стан соціального, фізичного й емоційного самопочуття дітей та молоді – майбутнього покоління України [1].

Низький рівень здоров'я молоді має низку конкретних причин, серед яких і відсутність пріоритету здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя, і культуру здоров'я, і незадовільна організація освітнього процесу [3].

Від стану здоров'я молоді залежить існування людства. Сучасні умови розвитку молоді взагалі характеризуються погіршенням матеріальних умов життя, екологічних обставин, розвитком нездорового способу життя у все більшої частини молоді. Тому потрібен багатопрофільний підхід до справи укріплення здоров'я молодого покоління з урахуванням різноманітних соціально-економічних та культурних умов.

Сучасна людина грамотна та інформована про те, що корисно і що шкідливо для її здоров'я, навіть занадто інформована про всілякі хвороби і засоби лікування, але зовсім не освічена в питанні, як бути здоровим. Одних лише знань про елементи здорової поведінки мало – потрібна переконаність, відданість і все нові й нові досягнення [1].

Будь-яка людина є поєднанням трьох компонентів: психологічного, соціального та біологічного.

Соціальний компонент виявляється в особистості завдяки включенню його у середовище, виконання соціальних функцій, передбачених процесом навчання та виховання.

Психологічний компонент є єдністю психічних процесів, станів та властивостей особистості. Головне у ньому – психічні властивості, спрямованість, темперамент, характер, здібності тощо, від яких залежить протікання психічних процесів.

Біологічний компонент охоплює тип вищої нервової діяльності, будову аналізаторів, функціональний стан, фізичне здоров'я тощо. Біологічний компонент здебільшого зумовлений генетично, але в певних межах змінюється під впливом умов життя і цілеспрямованого виховання та самовиховання [9].

Збереження здоров'я завдяки здоровому способу життя повинно стати головним життєвим завданням кожної особистості. Життєві завдання – це головні орієнтири соціального буття людини. На їх постановку й реалізацію мобілізуються всі складові системи цілеспрямовання, тоді як індивідуальні відмінності в ієрархії, якості і масштабності життєвих завдань визначаються соціально-психологічними властивостями особистості, рівнем її зрілості та нагромадженням життєвого досвіду [6].

Основним змістом діяльності з формування здорового способу життя є розробка і реалізація соціальних проєктів, які спираються на певні передумови, принципи, завдання, стратегії, механізми; метою формування здорового способу життя є сприяння досягненню, у широкому розумінні, благополуччя і здоров'я на усіх рівнях і для всіх; а основними механізмами його формування – створення умов для окремих осіб, груп людей, громад позитивно впливати на проблеми здоров'я; результатом сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як інтегрована якість особистості та показник її вихованості [3].

Рівень здоров'я, як правило, безпосередньо пов'язаний з рівнем освіти. Чим вищий середній рівень освіти у певному соціальному середовищі, тим кращі узагальнені показники здоров'я воно демонструє. Природно, що піклування про власне і громадське здоров'я неможливе без знання

того, чому це необхідно і як це робити. Причому доцільно розуміти поняття освіти в цьому контексті не тільки як освіти суто валеологічної, а значно ширше – як загальної освіти в цілому. Поняття освіти потрібно розуміти комплексно: і як надання інформації, і як навчання методам, прийомам і навичкам здорового способу життя, і як виховання в душі безумовного пріоритету цінностей індивідуального і громадського здоров'я в усіх його проявах, сферах, рівнях.

Виховання і самореалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку.

У вирішенні проблеми збереження, зміцнення, формування здоров'я дітей вагомим значення набуває здоров'язбережувальна діяльність. Тут закладається фундамент особистості, інтенсивно формуються базові соціальні установки, основи світогляду, звички, розвиваються пізнавальні здібності, емоційно-вольова сфера, укладаються різноманітні стосунки з навколишнім світом, закладаються базові цінності, у тому числі й здоров'я [1].

Одним із важливих напрямів соціального виховання молодого покоління країни є формування здорового способу життя та профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі. Така робота має бути науково обґрунтованою і спрямованою на усвідомлення молоддю цінності власного і громадського здоров'я як ресурсу життя окремої людини, так і країни в цілому. А також на створення умов щодо запобігання небезпечної поведінки, вироблення умінь та навичок здорового способу життя тощо, упровадження ефективних методик роботи в молодіжному середовищі та відповідної підготовки спеціалістів, які працюють з молоддю.

Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання

змісту із освітніх галузей Стандарту, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку). Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях [2].

Однією з таких програм розвитку особистості, яка спрямована на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту, є навчальна програма «Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» розроблена для адаптаційного циклу, 5-6 класів закладів загальної середньої освіти на основі Державного стандарту базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898), Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 19 лютого 2021 р. № 235), з урахуванням Державного стандарту початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) та відповідно до положень Концепції Нової української школи (2016 р.).

Метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня та учениці, здатності до самоусвідомлення, гармонійної соціальної та міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, можливості дбати про безпеку, виявляти підприємливість для забезпечення власного і суспільного добробуту [4].

В основу інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» покладено

- холістичну модель здоров'я;
- сучасну концепцію проблем безпеки;
- розуміння добробуту як якості життя.

Холістична модель визначає здоров'я людини як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а також здатність швидко адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх умов існування.

Безпека людини залежить не лише від її поведінки, а й від кількості та сили загроз, що існують у суспільстві (національної безпеки) та від безпеки всього людства і біосфери загалом (глобальна безпека). Ці чинники визначають сучасну концепцію проблем безпеки.

Добробут людини – це якість її життя. Для забезпечення добробуту потрібно, зокрема, вміти здобувати засоби для існування. Це потребує від людини підприємливості, фінансової грамотності, уміння вчитися, дотримання культури споживання,

дотримання принципів доброчесності тощо.

Відповідно до Державного стандарту, курс спрямовано на формування компетентностей, що сприяють соціальній і міжособистісній взаємодії, розвитку й збереженню здоров'я і безпеки через самоусвідомлення, уміння вчитися, підприємливість, професійну соціалізацію особистого життя для власного й суспільного добробуту [5].

Вище вказана програма є логічним продовженням інтегрованого пропедевтичного курсу «Я досліджую світ» у початковій школі, який у 5-9 класах реалізується в окремих предметах.

Вона охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь: таких, як: читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими [10].

Запропонована модельна програма забезпечує досягнення всіх обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом для 5-6 класів за «Соціальною і здоров'язбережувальною освітньою галуззю» Пріоритетом інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є виховання відповідального ставлення до власного життя, здоров'я, добробуту, розвиток критичного мислення [4].

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» через реалізацію компетентнісного підходу якнайширше розкриває компетентнісний потенціал соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі за усіма ключовими компетентностями [10].

Варто зазначити, що зміни у сфері молодіжної та соціальної політики держави, де головним є розвиток особистості, яка спрямована на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту, де пріоритетну роль відіграє профілактика, а також упровадження рекомендацій щодо підтримки здоров'я, формування здорового способу життя та профілактики негативних явищ серед молоді дозволить отримати позитивні соціально-економічні та політичні зрушення щодо покращення здоров'я молодого покоління України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Т. Андріюченко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації /. – К.: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. – 100 с.

2. Хитра З.М., Романенко О.А. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти

3. Кириленко С.В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / С. В. Кириленко. – К., 2004. – 4 с.

4. Василенко С.В., Коваль Я.Ю., Колотій Л.П. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти .

5. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьева І.В., Хомич О.Л. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти

6. Лепіхова Л.А. Вплив життєвого досвіду на стратегії та рівні життєвих домагань / Л.А. Лепіхова // Психологічна герменевтика : зб. наук. праць / за ред. Н.В. Чепелевої. – Т. 2. – Вип. 3. – К., 2005. – 170 с.

7. Гущина Н.І., Василяшко І.П. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти.

8. Охорона здоров'я в Україні: проблеми та перспективи / заг. ред. д-ра. мед. наук, проф. В.М. Пономаренка. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – 68 с.

9. Подольська Є.А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті / Є.А. Подольська, В.М. Назаркіна, А.О. Яковлев: Монографія. – Х.: НФАУ, 2002. – 214 с.

10. Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти.

11. Держаний стандарт базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898).

12. Державний стандарт початкової загальної освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87).

13. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.).

14. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898).

15. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 р. № 235).

16. Методичні рекомендації для розроблення модельних навчальних програм (лист Міністерства освіти і науки України від 24.03.2021 № 4.5/637-21).